

.. Shringarashatak by Bhartrihari ..

॥ भर्तृहरिविरचित शृंगारशतक ॥

॥ श्री ॥

वसंततिलका

शम्भुः स्वयम्भुहरयो हरिणेक्षणानां
येनाक्रियन्त सततं गृहकर्मदासाः ॥
वाचामगोचरचरित्रविचित्रिताय
तस्मै नमो भगवते कुसुमायुधाय ॥ १ ॥

शिखरिणी

ऋचित्सुभ्रूभङ्गैः ऋचिदपि च लज्जापरिणतैः
ऋचिद् भीतित्रस्तैः ऋचिदपि च लीलाविलसितैः ॥
कुमारीणामेभिर्वदनकमलैर्नेत्रचलितैः
स्फुरन्नीलाब्जानां प्रकरपरिपूर्णा इव दिशः ॥ २ ॥

अनुष्टुभ्

मुग्धे! धानुष्कता केयमपूर्वा त्वयि दृश्यते ।
यया विघ्यसि चेतांसि गुणैरेव न सायकैः ॥ ३ ॥

शिखरिणी

अनाघ्रातं पुष्पं; किसलयमलूनं कररुहै-
रनाविद्वं रत्नं मधु नवमनास्वादितरसम् ॥
अखण्डं पुण्यानां फलमिव च तद्वप्मनधं
न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति विधिः ॥ ४ ॥

शिखरिणी

स्मितं किञ्चिद् वक्त्रे सरलतरलो दृष्टिविभवः
परिस्पन्दो वाचामभिनविलासोक्तिसरसः ॥

गतानामारम्भः किसलयितलीलापरिकरः
स्पृशन्त्यास्तारुण्यं किमिह न हि रम्यं मृगदृशः? ॥ ५ ॥

शार्दूलविक्रीडित

व्यादीर्घेण चलेन वक्रगतिना तेजस्विना भोगिना
नीलाब्जद्युतिनाऽहिना वरमहं दष्टो, न तच्छ्रुषा ॥
दष्टे सन्ति चिकित्सका दिशि-दिशि प्रायेण धर्मार्थिनो
मुग्धाक्षीक्षणवीक्षितस्य न हि मे वैद्यो न चाप्यौषधम् ॥ ६ ॥

वंशस्थ

स्मितेन भावेन च लज्जया भिया
पराङ्ग्न्यैरर्धकटाक्षवीक्षणैः ॥
वचोभिरीर्ष्याकलहेन लीलया
समस्तभावैः खलु बन्धनं स्त्रियः ॥ ७ ॥

शालिनी

भूचातुर्याकुञ्चिताक्षाः कटाक्षाः
स्त्रिग्धा वाचो लज्जिताश्वैव हासाः ॥
लीलामन्दं प्रस्थितं च स्थितं च
स्त्रीणामेतद् भूषणं चायुधं च ॥ ८ ॥

शार्दूलविक्रीडित

वक्रं चन्द्रविडम्बि पङ्कजपरीहासक्षमे लोचने
वर्णः स्वर्णमपाकरिष्णुरलिनीजिष्णुः कचानां चयः ॥
वक्षोजाविभकुम्भविभ्रमहरौ गुर्वी नितम्बस्थली
वाचां हारि च मार्दवं युवतिषु स्वाभाविकं मण्डनम् ॥ ९ ॥

शार्दूलविक्रीडित

द्रष्टव्येषु किमुत्तमं मृगदृशः प्रेमप्रसन्नं मुखं
घ्रातव्येष्वपि किं? तदास्यपवनः, श्रव्येषु किं? तद्वचः ॥
किं स्वाद्येषु? तदोष्टपल्लवरसः; स्पृश्येषु किं? तद्वपुः

ध्येयं किं? नवयौवनं सहृदयैः सर्वत्र तद्विभ्रमाः ॥ १० ॥

वसन्ततिलका

एताश्चलद्वलयसंहतिमेखलोत्थ
झंकारनूपुरपराजितराजहंस्यः ॥
कुर्वन्ति कस्य न मनो विवशं तरुण्यो
वित्रस्तमुग्धहरिणीसदृशैः कटाक्षैः ॥ ११ ॥

दोधक

कुङ्गमपङ्गकलङ्कितदेहा गौरपयोधरकम्पितहारा ।
नूपुरहंसरणत्पदपन्ना कं न वशीकुरुते भुवि रामा ? ॥ १२ ॥

वसन्ततिलका

नूनं हि ते कविवरा विपरीतबोधा
ये नित्यमाहुरबला इति कामिनीस्ताः ॥
याभिर्विलोलतरतारकदृष्टिपातैः
शक्रादयोऽपि विजितास्त्वबलाः कथं ताः ? ॥ १३ ॥

अनुष्टुभ्

नूनमाज्ञाकरस्तस्याः सुभ्रुवो मकरध्वजः ।
यतस्तन्नेत्रसञ्चारसूचितेषु प्रवर्तते ॥ १४ ॥

शार्दूलविक्रीडित

केशाः संयमिनः श्रुतेरपि परं पारं गते लोचने
अन्तर्वक्त्रमपि स्वभावशुचिभिः कीर्ण द्विजानां गणैः ॥
मुक्तानां सतताधिवासरुचिरौ वक्षोजकुम्भाविमा
वित्थं तन्वि! वपुः प्रशान्तमपि ते क्षोभं करोत्येव नः ॥ १५ ॥

अनुष्टुभ्

सति प्रदीपे सत्यग्नौ सत्सु नानामणिष्वपि ।
विना मे मृगशावाक्ष्या तमोभूतमिदं जगत् ॥ १६ ॥

शार्दूलविक्रीडित

उद्वृत्तः स्तनभार एष तरले नेत्रे चले भ्रूलते
रागाधिष्ठितमोष्टपल्लवमिदं कुर्वन्तु नाम व्यथाम् ॥
सौभाग्याक्षरमालिकेव लिखिता पुष्पायुधेन स्वयं
मध्यस्थाऽपि करोति तापमधिकं रोमावली केन सा ? ॥ १७ ॥

अनुष्टुभ्

मुखेन चन्द्रकान्तेन महानीलैः शिरोरुहैः ।
पाणिभ्यां पद्मरागाभ्यां रेजे रत्नमयीव सा ॥ १८ ॥

अनुष्टुभ्

गुरुणा स्तनभारेण मुखचन्द्रेण भास्वता ।
शनैश्चराभ्यां पादाभ्यां रेजे ग्रहमयीव सा ॥ १९ ॥

वसंततिलका

तस्याः स्तनौ यदि घनौ, जघनं च हारि
वक्त्रं च चारु तव चित्त किमाकुलत्वम् ॥
पुण्यं कुरुष्व यदि तेषु तवास्ति वाञ्छा
पुण्यैर्विना न हि भवन्ति समीहितार्थाः ॥ २० ॥

वसन्ततिलका

सम्मोहयन्ति मदयन्ति विडम्बयन्ति
निर्भर्त्यन्ति रमयन्ति विषादयन्ति ॥
एताः प्रविश्य सदयं हृदयं नराणां
किं नाम वामनयना न समाचरन्ति ॥ २१ ॥

रत्थोद्धता

तावदेव कृतिनां हृदि स्फुरत्येष निर्मलविवेकदीपकः ।
यावदेव न कुरज्जचक्षुषां ताड्यते चटुललोचनाञ्चलैः ॥ २२ ॥

मालिनी

वचसि भवति सङ्गत्यागमुद्दिश्य वार्ता
श्रुतिमुखमुखराणां केवलं पण्डितानाम् ॥
जघनमरुणरत्नग्रन्थिकाञ्चीकलापं
कुवलयनयनानां को विहातुं समर्थः ? ॥ २३ ॥

आर्या

स्वपरप्रतारकोऽसौ निन्दति योऽलीकपण्डितो युवतिम् ।
यस्मात्तपसोऽपि फलं स्वर्गस्तस्यापि फलं तथाप्सरसः ॥ २४ ॥

अनुष्टुभ्

अजितात्मसु सम्बद्धः समाधिकृतचापलः ।
भुजज्ञकुटिलः स्तब्धो भूविक्षेपः खलायते ॥ २५ ॥

सग्धरा

सन्मार्गे तावदास्ते प्रभवति च नरस्तावदेवेणन्द्रियाणां
लज्जां तावद्विधत्ते विनयमपि समालम्बते तावदेव ॥
भूचापाकृष्टमुक्ताः श्रवणपथगता नीलपक्ष्माण एते
यावल्लीलावतीनां हृदि न धृतिमुषो दृष्टिबाणाः पतन्ति ॥ २६ ॥

शार्दूलविक्रीडित

विश्वामित्रपराशरप्रभृतयो वाताम्बुपर्णशनाः
तेऽपि स्त्रीमुखपङ्कजं सुललितं दृष्टवैव मोहं गताः ॥
शाल्यन्नं सघृतं पयोदधियुतं ये भुज्ञते मानवाः
तेषामिन्द्रियनिग्रहो यदि भवेद्विन्ध्यस्तरेत्सागरम् ॥ २७ ॥

उपजाति

सुधामयोऽपि क्षयरोगशान्त्यै नासाग्रमुक्ताफलकच्छुलेन ॥
अनङ्गसंजीवनदृष्टशक्तिर्मुखामृतं ते पिबतीव चन्द्रः ॥ २८ ॥

शिखरिणी

असाराः सन्त्वेते विरसविरसाश्वैव विषया
जुगुप्सन्तां यद्वा ननु सकलदोषास्पदमिति ॥
तथाप्यन्तस्तत्त्वे प्रणिहितधियामप्यनबलः
तदीयो नाख्येयः स्फुरति हृदये कोऽपि महिमा ॥ २९ ॥

वसंततिलका

विस्तारितं मकरकेतनधीवरेण
स्त्रीसंज्ञितं बडिशमन्त्र भवाम्बुराशौ ॥
येनाचिरात्तदधरामिषलोलमत्य-
मत्स्याद्विकृष्य स पचत्यनुरागवह्नौ ॥३०॥

अनुष्टुभ्

कामिनीकायकान्तारे स्तनपर्वतदुर्गमे ।
मा सञ्चर मनःपान्थ ! तत्रास्ते स्मरतस्करः ॥ ३१ ॥

शिखरिणी

न गम्यो मन्त्राणां न च भवति भैषज्यविषयो
न चापि प्रध्वंसं व्रजति विविधैः शान्तिकशतैः ॥
भ्रमावेशादङ्गे कमपि विदधङ्गमसकृत्
स्मरापस्मारोऽयं भ्रमयति दृशं धूर्णयति च ॥ ३२ ॥

अनुष्टुभ्

तावन्महत्त्वं पाणिडत्यं कुलीनत्वं विवेकिता ।
यावज्ज्वलति नाङ्गेषु हन्त पञ्चेषु पावकः ॥ ३३ ॥

शार्दूलविक्रीडित

स्त्रीमुद्रां झषकेतनस्य परमां सर्वार्थसम्पत्करी
ये मूढाः प्रविहाय यान्ति कुधियो मिथ्याफलान्वेषिणः ॥
ते तेनैव निहत्य निर्दयतरं नग्नीकृता मुण्डिताः
केचित्पञ्चशिखीकृताश्च जटिलाः कापालिकाश्चापरे ॥ ३४ ॥

शिखरिणी

कृशः काणः खञ्जः श्रवणरहितः पुच्छविकलो
ब्रणी पूयक्लिन्नः कृमिकुलशतैरावृततनुः ॥
क्षुधाक्षामो जीर्णः पिठरककपालार्पितगलः
शुनीमन्वेति श्वा ! हतमपि च हन्त्येव मदनः ॥ ३५ ॥

वसंततिलका

मत्तेभकुम्भदलने भुवि सन्ति शूराः
केचित्प्रचण्डमृगराजवधेऽपि दक्षाः ॥
किन्तु ब्रवीमि बलिनां पुरतः प्रसह्य
कंदर्पदर्पदलने विरला मनुष्याः ॥ ३६ ॥

हरिणी

परिमलभृतो वाताः शाखा नवाङ्गुरकोटयो
मधुरविरुतोत्कण्ठा वाचः प्रियाः पिकपक्षिणाम् ॥
विरलसुरतस्वेदोद्धारा वधूवदनेन्दवः
प्रसरति मधौ रात्र्यां जातो न कस्य गुणोदयः ? ॥ ३७ ॥

हृतविलम्बित

मधुरयं मधुरैरपि कोकिला
कलरवैर्मलयस्य च वायुभिः ॥
विरहिणः प्रहिणस्ति शरीरिणो
विपदि हन्त सुधाऽपि विषायते ॥ ३८ ॥

शार्दूलविक्रीडित

आवासः किलकिञ्चितस्य दयिताः पार्श्वे विलासालसाः

कर्णे कोकिलकामिनीकलरवः स्मेरो लतामण्डपः ॥
गोष्ठी सत्कविभिः समं कतिपयैः सेव्याः सितांशो कराः
केषाञ्चित्सुखयन्ति धन्यहृदयं चैत्रे विचित्राः क्षपाः ॥ ३९ ॥

शार्दूलविक्रीडित

पान्थस्त्रीविरहाग्नितीव्रतरतामातन्वती मञ्जरी
माकन्देषु पिकाङ्गनाभिरधुना सोत्कण्ठमालोक्यते ॥
अप्येते नवपाटलीपरिमलप्राग्भारपाटच्चरा
वान्ति क्रान्तिवितानतानवकृतः श्रीखण्डशैलानिलाः ॥ ४० ॥

आर्या

प्रियपुरतो युवतीनां तावत्पदमातनोति हृदि मानः ।
भवति न यावच्चन्दनतरुसुरभिर्निर्मलः पवनः ॥ ४१ ॥

आर्या

सहकारकुसुमकेसरनिकरभरामोदमूच्छितदिगन्ते ।
मधुरमधुविधुरमधुपे मधौ भवेत्कस्य नोत्कण्ठा ॥ ४२ ॥

वसन्ततिलका

अच्छाच्छच्छचन्दनरसार्दकरा मृगाक्ष्यो
धारागृहाणि कुसुमानि च कौमुदी च ॥
मन्दो मरुत्सुमनसः शुचि हर्म्यपृष्ठं
ग्रीष्मे मदं च मदनं च विवर्धयन्ति ॥ ४३ ॥

शिखरिणी

सजो हृद्यामोदा व्यजनपवनश्वन्दकिरणाः
परागः कासारो मलयजरसः सीधु विशदम् ॥
शुचिः सौधोत्सङ्घः प्रतनु वसनं पङ्कजदृशो
निदाधार्ता ह्येतत्सुखमुपलभन्ते सुकृतिनः ॥ ४४ ॥

दोधक

तरुणीवैषोहीपितकामा विकसितजातीपुष्पसुगन्धिः ।
उन्नतपीनपयोधरभारा प्रावृद् कुरुते कस्य न हर्षम् ? ॥ ४५ ॥

मालिनी

वियदुपचितमेघं भूमयः कन्दलिन्यो
नवकुटजकदम्बामोदिनो गन्धवाहाः ॥
शिखिकुलकलकेकारावरम्या वनान्ताः
सुखिनमसुखिनं वा सर्वमुत्कण्ठयन्ति ॥ ४६ ॥

आर्या

उपरि घनं घनपटलं तिर्यगिगरयोऽपि नर्तितमयूराः ।
क्षितिरपि कन्दलधवला दृष्टिं पथिकः क्व यापयतु ? ॥ ४७ ॥

शिखरिणी

इतो विद्युद्वल्लीविलसितमितः केतकितरोः
स्फुरन्नन्धः प्रोद्यज्जलदनिनदस्फूर्जितमितः ॥
इतः केकीक्रिडाकलकलरवः पक्षमलदृशां
कथं यास्यन्त्येते विरहदिवसाः सम्भृतरसाः ? ॥ ४८ ॥

शिखरिणी

असूचीसंचारे तमसि नभसि प्रौढजलद
ध्वनिप्राये तस्मिन् पतति दृशदां नीरनिचये ॥
इदं सौदामिन्याः कनककमनीयं विलसितं
मुदं च ग्लानिं च प्रथयति पथिष्वेव सुदृशाम् ॥ ४९ ॥

शार्दूलविक्रीडित

आसारेषु न हर्म्यतः प्रिततमैर्यातुं यदा शक्यते
शीतोत्कम्पनिमित्तमायतदृशा गाढं समालिङ्ग्यते ॥
जाताः शीकरशीतलाश्च मरुतश्चात्यन्तखेदच्छिदो
धन्यानां बत दुर्सिनं सुदिनतां याति प्रियासङ्गमे ॥ ५० ॥

स्मर्धरा

अर्धं नीत्वा निशायाः सरभससुरतायासखिन्नथाङ्गः
प्रोङ्गूतासह्यतृष्णो मधुमदनिरतो हर्ष्यपृष्ठे विविक्ते ॥
सम्मोगाकान्तकान्ताशिथिलभुजलताऽवर्जितं कर्करीतो
ज्योत्स्नाभिन्नाच्छधारं न पिबति सलिलं शारदं मंदभाग्यः ॥ ५१ ॥

शार्दूलविक्रीडित

हेमन्ते दधिदुग्धसर्पिरशना माञ्जिष्ठवासोभृतः
काञ्चीरद्रवसान्द्रदिग्धवपुषः स्विन्ना विचित्रै रतैः ॥
पीनोरुस्तनकामिनीजनकृतास्नेषा गृह्याभ्यन्तरे
ताम्बूलीदलपूरगपूरितमुखा धन्याः सुखं शेरते ॥ ५२ ॥

स्मर्धरा

प्रोद्यत्प्रौढप्रियङ्गुद्युतिभृति विदलत्कुन्दमाद्यद्विरेफे
काले प्रालेयवातप्रचलविकसितोदाममन्दारदाम्नि ॥
येषां नो कण्ठलग्ना क्षणमपि तुहिनक्षोददक्षा मृगाक्षी
तेषामायामयामा यमसदनसमा यामिनी याति यूनाम् ॥ ५३ ॥

स्मर्धरा

चुम्बन्तो गण्डभित्तीरलकवति मुखे सीत्कृतान्यादधाना
वक्षःसूत्कञ्चुकेषु स्तनभरपुलकोङ्गेदमापादयन्तः ॥
ऊरुनाकम्पयन्तः पृथुजघनतटात्प्रसयन्तोऽशुकानि
व्यक्तं कान्ताजनानां विटचरितकृतः शैशिरा वान्ति वाताः ॥ ५४ ॥

शार्दूलविक्रीडित

केशानाकुलयन् दृशो मुकुलयन् वासो बलादाक्षिपन्
आतन्वन् पुलकोङ्गमं प्रकटयन्नावेगकम्पं गतैः ॥
वारंवारमुदारसीत्कृतकृतो दन्तच्छुदान्पीडयन्
प्रायः शैशिर एष सम्प्रति मरुत्कान्तासु कान्तायते ॥ ५५ ॥

उपजाति

विश्रम्य विश्रम्य वनदृमाणां छायासु तन्वी विचचार काचित् ।
स्तनोत्तरीयेण करोद्धृतेन निवारयन्ती शशिनो मयूखान् ॥ ५६ ॥

हरिणी

प्रणयमधुराः प्रेमोद्गाढा रसादलसास्ततो
भणितिमधुरा मुग्धप्रायाः प्रकाशितसम्मदाः ॥
प्रकृतिसुभगा विश्रम्भार्हाः स्मरोदयदायिनो
रहसि किमपि स्वैरालापा हरन्ति मृगीदृशाम् ॥ ५७ ॥

उपजाति

अदर्शने दर्शनमात्रकामा
दृष्ट्वा परिष्वङ्गसुखैकलोलाः ॥
आलिङ्गितायां पुनरायताक्ष्यां
आशास्महे विग्रहयोरभेदम् ॥ ५८ ॥

रथोद्धत

मालती शिरसि जृम्भणोन्मुखी
चन्दनं वपुषि कुङ्कुमान्वितम् ॥
वक्षसि प्रियतमा मनोहरा
स्वर्गं एव परिशिष्ट आगतः ॥ ५९ ॥

शार्दूलविक्रीडित

प्राङ्गामेति मनागनागतरसं जाताभिलाषां ततः
सब्रीडं तदनु स्थीकृततनु प्रधस्तधैर्यं पुनः ॥
प्रेमाद्र्घं स्पृहणीयनिर्भररहःक्रीडाप्रगल्भं ततो
निःशङ्काङ्गविकर्षणाधिकसुखं रम्यं कुलस्त्रीरतम् ॥ ६० ॥

मालिनी

उरसि निपतितानां स्रस्तधम्मिल्लकानां

मुकुलितनयनानां किञ्चिदुन्मीलितानाम् ॥
उपरिसुरतखेदस्विन्नगण्डस्थलीनां
अधरमधु वधूनां भाग्यवन्तः पिबन्ति ॥ ६१ ॥

अनुष्टुभ्

उन्मत्तप्रेमसंरम्भादारभन्ते यदङ्गनाः ॥
तत्र प्रत्यहमाधातुं ब्रह्माऽपि खलु कातरः ॥ ६२ ॥

आर्या

आमीलितनयनानां यत्सुरतरसोऽनु संविदं भाति ।
मिथुनैर्मिथोऽवधारितमवितथमिदमेव कामनिर्वहणम् ॥ ६३ ॥

वसंततिलका

मत्तेभकुम्भपरिणाहिनि कुड्कुमार्दे
कान्तापयोधरतटे रसखेदखिन्नः ॥
वक्षो निधाय भुजपञ्चरमध्यवर्ती
धन्यः क्षपां क्षपयति क्षणलब्धनिन्दः ॥ ६४ ॥

अनुष्टुभ्

एतत्कामफलं लोके यदद्वयोरेकचित्तता ।
अन्यचित्तकृते कामे शवयोरेव सङ्गमः ॥ ६५ ॥

शालिनी

एको देवः केशवो वा शिवो वा ह्येकं मित्रं भूपतिर्वा यतिर्वा ।
एको वासः पत्तने वा वने वा ह्येका भार्या सुंदरी वा दरी वा ॥ ६५-अ ॥

उपजाति

मात्सर्यमुत्सार्य विचार्य कार्यमार्याः समर्यादमिदं वदन्तु ॥
सेव्या नितम्बाः किमु भूधरणामुत स्मरस्मेरविलासिनीनाम् ॥ ६६ ॥

अनुष्टुभ्

आवासः क्रियतां गाङ्गे पापवारिणि वारिणि ।
स्तनमध्ये तरुण्या वा मनोहारिणि हारिणि ॥ ६७ ॥

मालिनी

दिशः वनहरिणीभ्यः स्निग्धवंशच्छवीनां
कवलमुपलकोटिच्छब्दमूलं कुशानाम् ॥
शुकयुवतिकपोलापाण्डु ताम्बूलवस्त्री-
दलमस्त्रणनखाग्रैः पाटितं वा वधूभ्यः ॥ ६९ ॥

स्निग्धरा

संसारेऽस्मिन्नसारे परिणतितरले द्वे गती पण्डितानां
तत्त्वज्ञानामृताम्भः प्लवलुलितधियां यातु कालः कथञ्चित् ॥
नोचेन्मुग्धाङ्गनानां स्तनजघनभराभोगसम्भोगिनीनां
स्थूलोपस्थस्थलीषु स्थगितकरतलस्पर्शलोलोद्यतानाम् ॥ ७० ॥

शिखरिणी

भवन्तो वेदान्तप्रणिहितधियामास्तगुरवो
विशित्रालापानां वयमपि कवीनामनुचराः ॥
तथाप्येतद् ब्रूमो न हि परहितात्पुण्यमधिकं
न चास्मिन्संसारे कुवलयदृशो रम्यमपरम् ॥ ७१ ॥

मालिनी

किमिह बहुभिरुक्तैर्युक्तिशून्यैः प्रलापैः
द्वयमिह पुरुषाणां सर्वदा सेवनीयम् ॥
अभिनवमदलीलालालसं सुंदरीणां
स्तनभरपरिखिन्नं यौवनं व वनं वा ॥ ७२ ॥

स्निग्धरा

रागस्यागारमेकं नरकशतमहादुःखसम्प्राप्तिहेतुः

मोहस्योत्पत्तिबीजं जलधरपटलं ज्ञानताराधिपस्य ॥
कन्दर्पस्यैकमित्रं प्रकटितविविधस्पष्टदोषप्रबन्धं
लोकेऽस्मिन्न ह्यनर्थव्रजकुलभवनं यौवनादन्यदस्ति ॥ ७३ ॥

शार्दूलविक्रीडित

शृंगारहृमनीरदे प्रसृमरक्रीडारस स्रोतसि
प्रद्युम्नप्रियबान्धवे चतुरतामुक्ताफलोदन्वति ॥
तन्वीनेत्रचकोरपार्वणविधौ सौभाग्यलक्ष्मीनिधौ
धन्यः कोऽपि न विक्रियां कलयति प्राप्ते नवे यौवने ॥ ७४ ॥

स्रग्धरा

राजस्तृष्णाम्बुराशेर्न हि जगति गतः कश्चिदेवावसानं
को वार्थोऽर्थे प्रभूतैः स्ववपुषि गलिते यौवने सानुरागे ॥
गच्छामः सद्य तावद्विकसितकुमुदेन्दीवरालोकिनीनां
यावच्चाक्रम्य रूपं झटिनि न जरया लुप्यते प्रेयसीनाम् ॥ ७५ ॥

शार्दूलविक्रीडित

जान्त्यन्धाय च दुर्मुखाय च जराजीर्णाखिलाङ्गाय च
ग्रामीणाय च दुर्कुलाय च गलत्कुष्ठाभिभूताय च ॥
यच्छन्तीषु मनोहरं निजवपुर्लक्ष्मीलवाकाङ्क्षया
पण्यस्त्रीषु विवेककल्पलतिकाशस्त्रीषु रज्येत कः ? ॥ ७६ ॥

अनुष्टुभ्

वेश्याऽसौ मदनज्वाला रूपेन्धनविवर्धिता ।
कामिभिर्यत्र हृयन्ते यौवनानि धनानि च ॥ ७७ ॥

आर्या

कश्चुम्बति कुलपुरुषो वेश्याधरपल्कवं मनोज्ञमपि ।
चारभट्टचौरचेटकनटविटनिष्ठीवनशरावम् ? ॥ ७८ ॥

स्रग्धरा

संसारेऽस्मिन्नसारे कुनृपतिभवनद्वारसेवावलम्ब
व्यासङ्गध्वस्तधैर्यं कथममलधियो मानसं संविदध्युः ? ॥
यद्येता: प्रोद्यदिन्दुद्युतिनि वयभृतो न स्युरम्भोजनेत्राः
प्रेष्ट्वकाञ्चीकलापाः स्तनभरविनमन्मध्यभाजस्तरुण्यः ? ॥ ७९ ॥

शार्दूलविक्रीडित

सिद्धाध्यासितकन्दरे हरवृषस्कन्धावरुणद्वृमे
गङ्गाधौतशिलातले हिमवतः स्थाने स्थिते श्रेयसि ॥
कः कुर्वीत शिरः प्रमाणमलिनं स्नानं मनस्वी जनो
यद्वित्रस्तरकुरङ्गशावनयना न स्युः स्मरास्त्रं स्त्रियः ॥ ८० ॥

अनुष्टुभ्

संसारोदधिनिस्तार पदवी न दवीयसी ।
अन्तरा दुस्तरा न स्युर्यदि रे मदिरेक्षणा ॥ ८१ ॥

इंद्रवज्रा

सत्यं जना वच्मि न पक्षपातालोकेषु सप्तस्वपि तथ्यमेतत् ।
नान्यन्मनोहारि नितम्बिनीभ्यो दुःखैकहेतुर्न च कश्चिदन्यः ॥ ८२ ॥

शार्दूलविक्रीडित

कान्तेत्युत्पललोचनेति विपुलश्रोणीभरेत्युत्सुकः
पीनोत्तुङ्गपयोधरेति सुमुखाम्भोजेति सुभूरिति ॥
दृष्ट्वा माद्यति मोदतेऽभिरमते प्रस्तौति विद्वानपि
प्रत्यक्षाशुचिभस्त्रिकां स्त्रियमहो मोहस्य दुश्चेष्टिम् ! ॥ ८३ ॥

अनुष्टुभ्

स्मृता भवति तापाय दृष्ट्वा चोन्मादवर्धिनी ।
स्पृष्टा भवति मोहाय ! सा नाम दयिता कथम् ? ॥ ८४ ॥

अनुष्टुभ्

तावदेवामृतमयी यावल्लोचनगोचरा ।
चक्षुःपथादतीता तु विषादप्यतिरिच्यते ॥ ८५ ॥

अनुष्टुभ्

नामृतं न विषं किञ्चिदेकां मुक्त्वा नितम्बिनीम् ।
सैवामृतरुता रक्ता विरक्ता विषवल्लरी ॥ ८६ ॥

स्रग्धरा

आवर्तः संशयानामविनयभवनं पत्तनं साहसानां
दोषाणां संविधानं कपटशतमयं क्षेत्रमप्रत्ययानाम् ॥
स्वर्गद्वारस्य विद्धौ नरकपुरमुखं सर्वमायाकरणं
स्त्रीयन्वं केन सृष्टं विषममृतमयं प्राणिलोकस्य पाशः ॥ ८७ ॥

शार्दूलविक्रीडित

नो सत्येन मृगाङ्कं एष वदनीभूतो न चेन्दीवर-
द्वन्द्वं लोचनतां गतं न कनकैरप्यज्ज्यष्टिः कृता ॥
किं त्वेवं कविभिः प्रतारितमनास्तत्त्वं विजानन्नपि
त्वड्मांसास्थिमयं वपुर्मृगदृशां मन्दो जनः सेवते ॥ ८८ ॥

उपजाति

लीलावतीनां सहजा विलासास्त एव मूढस्य हृदि स्फुरन्ति ॥
रागो नलिन्या हि निसर्गसिद्धस्तत्र भ्रमत्येव वृथा षड्डिग्रः ॥ ८९ ॥

शिखरिणी

यदेतत्पूर्णेन्दुद्युतिहरमुदाराकृतिवरं
मुखाब्जं तन्वज्ज्याः किल वसति तत्राधरमधु ॥
इदं तत्किम्पाकद्वमफलमिवातीव विरसं
व्यतीतेऽस्मिन् काले विषमिव भविष्यत्यसुखदम् ॥ ९० ॥

शार्दूलविक्रीडित

अग्राह्यं हृदयं यथैव वदनं यद्दर्पणान्तर्गतं
भावः पर्वतसूक्ष्ममार्गविषमः स्त्रीणां न विज्ञायते ॥
चित्तं पुष्करपत्रतोयतरलं विद्वद्भिराशंसितं
नारी नाम विषाङ्कुरैरिव लता दोषैः समं वर्धिता ॥ ९१ ॥

अनुष्टुभ्

जल्पन्ति सार्धमन्येन पश्यन्त्यन्यं सविभ्रमम् ।
हृदयं चिन्तयन्त्यन्यं प्रियः को नाम योषिताम् ? ॥ ९२ ॥

वैतालीय

मधु तिष्ठति वाचि योषितां हृदि हालाहलमेव केवलम् ।
अत एव निपीयतेऽधरो हृदयं मुष्टिभिरेव ताड्यते ॥ ९३ ॥

मालिनी

इह हि मधुरगीतं नृत्यमेतद्रसोऽयं
स्फुरति परिमलोऽसौ स्पर्श एष स्तनानाम् ।
इति हतपरमार्थैरिन्द्रियैर्भास्यमाणः
स्वहितकरणदक्षैः पञ्चभिर्वच्चितोऽसि ॥ ९४ ॥

मन्दाक्रान्ता

शास्त्रज्ञोऽपि प्रथितविनयोऽप्यात्मबोधोऽपि बाढं
संसारेऽस्मिन्भवति विरलो भाजनं सद्गतीनाम् ॥
येनैतस्मिन्निरयनगरद्वारमुदघाटयन्ती
वामाक्षीणां भवति कुटिला भूलता कुञ्चिकेव ॥ ९५ ॥

शार्दूलविक्रीडित

उन्मीलत्विवलितरङ्गनिलया प्रोत्तुङ्गपीनस्तन-
द्वन्द्वनोद्यतचक्रवाकमिथुना वक्त्राम्बुजोङ्गासिनी ॥
कान्ताकारधरा नदीयमभितः कूराशया नेष्यते
संसारार्णवमज्जनं यदि तदा दूरेण सन्त्यज्यताम् ॥ ९६ ॥

हरिणी

अपसर सखे दूरादस्मात्कटाक्षविषानलात्
प्रकृतिकुटिलाद्योषित्सर्वाद्विलासफणाभृतः ॥
इतरफणिना दृष्टः शक्यश्चिकित्सितुमौषधे-
श्चतुरवनिताभोगिग्रस्तं त्यजन्ति हि मन्त्रिणः ॥ १७ ॥
पुष्पिताग्रा

इदमनुचितमक्रमश्च पुंसां
यदिह जरास्वपि मान्मथा विकाराः ।
यदपि च न कृतं नितम्बनीनां
स्तनपतनावधि जीवितं रतं वा ॥ १८ ॥

वसन्ततिलका

धन्यास्त एव तरलायतलोचनानां
तारुण्यदर्पघनपीनपयोधराणाम् ॥
क्षामोदरोपरिलसत्त्रिवलीलतानां
दृष्टवाऽऽकृतिं विकृतिमेति मनो न येषाम् ॥ १९ ॥

आर्या

विरहोऽपि सङ्घमः खलु परस्परं सङ्घतं मनो येषाम् ।
हृदयमपि विघट्टितं चेत्सङ्गो विरहं विशेषयति ॥ १०० ॥

रथोद्धता

किं गतेन यदि सा न जीवति
प्राणिति प्रियतमा तथाऽपि किम् ॥
इत्युदीर्य नवमेघदर्शने
न प्रयाति पथिकः स्वमन्दिरम् ॥ १०१ ॥

हरिणी

विरमत बुधा योषित्सङ्गात् सुखात्क्षणभङ्गरात्

कुरुत करुणामैत्रीप्रज्ञावधूजनसङ्गमम् ॥
न खलु नरके हाराक्रान्तं घनस्तनमण्डलं
शरणमथवा श्रोणीबिम्बं रणन्मणिमेखलम् ॥ १०२ ॥

शिखरिणी

यदा योगाभ्यासव्यसनवशयोरात्ममनसो-
रविच्छिन्ना मैत्री स्फुरति यमिनस्तस्य किमु तैः ॥
प्रियाणामालापैरधरमधुभिर्वक्त्रविधुभिः
सनिःश्वासामोदैः सकुचकलशाळेषसुरतैः ? ॥ १०३ ॥

शिखरिणी

सुधाशुभ्रं धाम स्फुरदमलरश्मिः शशधरः
प्रियावक्त्राभ्योजं मलयजरसश्वातिसुरभिः ॥
स्रजो हृद्यामोदास्तदिदमखिलं रागिणि जने
करोत्यन्तःक्षोभं न तु विषयसंसर्गविमुखे ॥ १०४ ॥

मंदाक्रान्ता

बाले लीलामुकुलितममी सुंदरा दृष्टिपाताः
किं क्षिप्यन्ते विरम विरम व्यर्थं एष श्रमस्ते ॥
सम्प्रत्यन्त्ये वयसि विरतं बाल्यमास्था वनान्ते
क्षीणो मोहस्तृणमिव जगज्जालमालोकयामः ॥ १०५ ॥

शिखरिणी

इयं बाला मां प्रत्यनवरतमिन्दीवरदल-
प्रभाचोरं चक्षुः क्षिपति किमभिप्रेतमनया ? ॥
गतो मोहोऽस्माकं स्मरशबरवाणव्यतिकर-
ज्वलज्ज्वालाः शांतास्तदपि न वराकी विरमति ॥ १०६ ॥

शार्दूलविक्रीडित

किं कन्दर्प ! शरं कदर्थयसि रे कोदण्डज्ञारितै ?
रे रे कोकिल कोमलं कलरवं किं वा वृथा जल्पसि ॥

मुग्धे ! स्निग्धविदग्धमुग्धमधुरैर्लोलैः कटाक्षैरलं
चेतः सम्प्रति चंद्रचूडचरणध्यानामृते वर्तते ॥१०७॥

शिखरिणी

यदाऽऽसीदज्ञानं स्मरतिमिरसञ्चारजनितं
तदा सर्वं नारीमयमिदमशेषं जगदभूत् ।
इदानीमस्माकं पटुतरविवेकाङ्गनदृशां
समीभूता दृष्टिस्त्रिभुवनमपि ब्रह्म मनुते ॥ १०८ ॥

भर्तृहरिकृत शतकत्रयी

Bhartrihari's three hundred-verse sets

Pages 125-214

Edited and translated in 1969 by L. G. Vinjhe.

(Translation not included here.)

Copyright

Nirnayasagar Publisher

निर्णयसागर प्रकाशन, मुम्बई ४००००२
26-28 Dr. M. B. Velkar Street Mumbai 400002

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

Last updated December 21, 2014

<http://sanskritdocuments.org>